

Druzsín József*

Báró Hazai Samu honvédtábornok

Az Osztrák–Magyar Monarchia honvédelmi minisztere és pótlásügyi főnöke

A kiegyezés után új távlatok nyíltak meg a magyarországi zsidóság előtt. Élve az 1867. évi XVII., ún. emancipációs törvény¹ adta lehetőségekkel, a Magyar Királyi Honvédségnek, valamint az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregének egyre több zsidó származású katonája lehetett. Az emancipációs törvény ugyanis a keresztényekkel azonos jogállást biztosított a zsidó lakoságnak is. Az új helyzet megnyitotta számukra mindazon pályák kapuit, amelyek addig el voltak zárva előlük.² Ezen törekvéseket erősítette meg az 1895. évi XLII., ún. recepciós törvény, amely az izraelita vallást ún. „bevett vallásnak” nyilvánította. A polgáriasság útjára lépő zsidók ezért választották a felsőoktatási intézményekben történő tanulást, ezért vállaltak olyan foglalkozásokat élethivatásul, mint amilyen például a katonai pálya.³

A Rimaszombatban született fiút, Kohn Sámuel a gimnázium és a kereskedelmi iskola elvégzése után 1873 márciusában besorozták a Magyar Királyi Honvédségbe honvédek. Kiváló képességeit előjárói hamar felismerték, s még ősszel beírták a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyamára. 1874-től hadapródként teljesített szolgálatot, 1876-ban hadnaggyá léptették elő. Ekkor döntött a kikeresztelkedés mellett⁴, s a nevét is magyarosította Kohnról Hazaira. A hivatásos állományban ekkor már nem kevés zsidó származású tábornok, főtiszt és tiszt szolgált. A kikeresztelkedést az előjárók általában örömmel fogadták, de nem volt feltétele a katonai karriernek. A Monarchia kifejezetten filozemita közös hadserege az első világháború előtt már 30 000 zsidó vallású tartalékos tisztre számíthatott.⁵ Miként azt Karsai László professzor is megemlíti, a hadseregben szolgálók bizonyos hányada a gyorsabb, vagy biztosabb előrejutás érdekében – vagy talán az asszimiláció teljessé tétele miatt – kikeresztelkedett. Ez valóban nem volt feltétel, és tény, hogy felekezetéhez hű zsidó is betölthetett olyan pozíciót, mint egy keresztény. Az 1941-

1. ábra. Hazai Samu vezérőrnagy 1907-ben

ben, báró Hazai Samu honvédelmi miniszter előszavával kiadott Magyar Hadviselt Zsidók Aranyalbuma című kötet adatai szerint az I. világháborúban a zsidó katonák éppoly hősiiesen harcoltak, mint keresztény bajtársaik, s a haza sem illette őket kevesebb elismeréssel, mint nem zsidó társaikat. A könyv hosszú lajstroma ékes tanúsága a zsidó hősiességnek és bajtársiasságnak.⁶

ÖSSZEFOGLALÁS: Hazai Samu 1879-ben a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamon fejezte be hadiiskolai tanulmányait. 1879-től 1881-ig a bécsi hadiiskola hallgatója volt. 1881-től dandársegédtiszt, 1883-ban főhadnagyi rendfokozatot kapott, majd hadtestvezérkari, honvédkerületi, 1886-ban honvédelmi minisztériumi szolgálatra vezényelték, ahol 1888-ban századossá léptették elő. 1889 és 1904 között a Ludovika Akadémián tanított. 1895-ben őrnagy, 1897-ben alezredes, 1900-ban vezérkari ezredes. 1907-ben vezérőrnagyi rangba lépett elő. 1904–1910 között a Honvédelmi Minisztérium ügycsoportfőnöke volt, altábornagyi rangban. 1910–1917 között a honvédelmi tárcát irányította. 1914-ben gyalogsági tábornokká, 1916-ban vezérezredessé nevezték ki. 1918-ban az osztrák–magyar fegyveres erők pótlásügyi főnöke lett.

KULCSSZAVAK: Hazai Samu, Osztrák–Magyar Monarchia, közös haderő, Magyar Királyi Honvédség, honvédelmi miniszter, pótlásügyi főnök

ABSTRACT: Samu Hazai graduated from upper officer course in 1879 and was a student of the military school in Vienna between 1879 and 1881. From 1881 he was a brigade adjutant, in 1883 he was promoted to be first lieutenant and then he was ordered to serve in a corps general staff and in an army district; in 1886 he was directed to the Ministry of Defence where he was promoted to be captain. Between 1889 and 1904 he taught in the Ludovica Academy. He was promoted major in 1895, lieutenant colonel in 1897, staff colonel in 1900. He rose to be a major general in 1907. Between 1904 and 1910 he was the head of the Directorate of Affairs holding the rank of lieutenant general. Between 1910 and 1917 he directed the Ministry of Defence. In 1914 he was appointed to be infantry general and to be colonel general in 1916. In 1918 he became the chief of supply of the Austro-Hungarian armed forces.

KEY WORDS: Samu Hazai, Austro-Hungarian Empire, common armed forces, Royal Hungarian Army, minister of defence, chief of supply

* Százados, MH Logisztikai Központ, e-mail: druzsin.jozsef@gmail.com, ORCID 0000-0002-2971-1805

2. ábra. Bárány Hazai Samu mellszobra a Magyar Honvédség Logisztikai Központja bázisául szolgáló, a Soroksári út és Timót utca sarkán álló, történelmi jelentőségű objektum udvarán. A laktanya 2014-ben vette fel a tábornok nevét (Fotó: Druzsinszki József)

Miért volt ennyire fontos a vallás kérdése a Monarchia korában? Mert a vallás sokkal nagyobb szerepet játszott az állam és ezzel együtt polgárai életében, mint ma. A vallás gyakorlása, a rituálékban való részvétel az élet természetes része volt. Állam és egyház pedig szorosan összefonódott egymással az élet szinte minden területén. A Monarchia hadserege a fentiekből adódóan nem pusztán a hon védelmére készítette fel katonáit, hanem gondoskodni tartozott tagjai lelki szükségleteinek kielégítéséről is. Ezért 1914–18 között a közös hadseregben és a Magyar Királyi Honvédségben 94 fő táborigazgató szolgált. Egy cél vezérelte a rabbikat és a honvédelmi vezetést is: olyan katonákat harcba küldeni, akik nyugodt lelkiállapotukkal képesek túlélni az ütközeteket.⁷

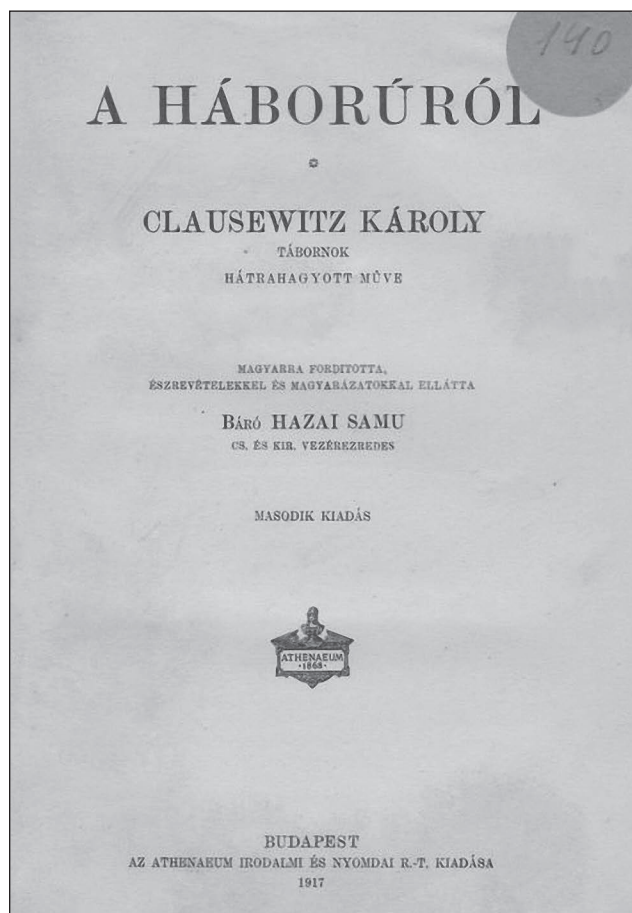
Hazai Samu 1879-ben a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamon fejezte be hadiiskolai tanulmányait olyan osztálytársakkal, akik később a Magyar Királyi Honvédség vezető személyiségei lettek, mint pl., Bartha Lajos, Kolossváry Dezső, Ludmann Gyula, Nyíri Sándor, Rohr Ferenc, Surányi Ferenc, Pávai Vajna Albert és mások.⁸ 1879-től 1881-ig a bécsi hadiiskola hallgatója volt. A Ludovikával együtt, ez a katonai oktatási intézmény az akkori idők legmagasabbban kvalifikált oktatási intézményének számított. A fenti tanulmányokat igazoló iratok jelentős megbecsülést szereztek tulajdonosuknak. Ettől kezdve Hazai karrierje meredeken ívelt felfelé. 1881-től dandársegédtiszt, 1883-ban főhadnagyi rendfokozatot kapott, majd hadtestvezérkari, honvédkerületi, 1886-ban honvédelmi minisztériumi szolgál-

latra vezényelték, ahol 1888-ban századossá léptették elő. 1889 és 1904 között a Ludovika Akadémián tanított is: 1889-1893 között a felsőbb tiszti, 1893-1904 között pedig a honvédtörzstiszti tanfolyamon, mindemellett a Ludovika Akadémia Közlönyét is szerkesztette 1893-ig. Később a Wiener Neustadt-i hadiakadémia parancsnoka lett, és megkapta a Katonai Mária Terézia Rendet. 1895-ben őrnagy, 1897-ben alezredes, 1900-ban vezérkari ezredes – ekkor kapta meg a Bronz Katonai Érdemérmét a vörös szalagon kitüntetéssel. 1904-ben III. osztályú Osztrák Császári Vaskorona Rendet kapott. 1907-ben vezérőrnagyi rangba lépett elő, amely előléptetést a Lipót-Rend Lovagkeresztjének odaítélése követte 1908-ban. 1904–1910 között a Honvédelmi Minisztérium ügyosztályfőnöke volt. Hamarosan megkapta a valóságos belső titkos tanácsosi címet, s hozzá az altábornagyi rangot. 1909-ben a Spanyol Katonai Érdemrend Nagykeresztjét, a Porosz Vörös Sas Rend I. osztályát, és a montenegrói Danyiló-Rend Nagykeresztjét nyerte el.

A képviselőházba a losonci kerület országgyűlési képviselőjeként jutott be. 1910. január 17-től 1917. február 19-ig a Khuen-Héderváry Károly, Lukács László és Tisza István által vezetett kormányban a honvédelmi tárcát irányította, majd a király belső titkos tanácsosa is lett. A Tisza-, a Fejérváry- és a második Wekerle-kormány alatt az ő elképzelései alapján történt a honvédelem fejlesztése. Megteremtette az új honvéd tüzérséget, két ágyús ezredet, nyolc önálló táborigazgató alakulatot hozott létre, kiváló katonai kodifikációs tevékenységet folytatott. Minden újítása, érdeme ellenére az ellenzéki politikusok a mindenkori „oszátrák” érdekek védelmezésével vádolták. A vádak szerint a Magyar Királyság Tisza gróf vezetése alatt egyre többet ad a közös költségvetésbe, háborús konfliktusok esetén pedig több katonát veszít, mint a birodalom más országai. Hazai állandó célpontja volt a döntően alaptalan vádaknak, de a

3. ábra. Bárány Hazai Samu vezérezredes arcképe

4. ábra. A báró Házai Samu vezérezredes által fordított Clausewitz mű, amely 1867 és 1945 között a magyar tisztképzés alpműve volt

(Illusztráció a szerző gyűjteményéből.)

politikai harcok során mindig számíthatott miniszterelnök és uralkodója védelmére, így mindvégig pozíciójában tudott maradni.⁹ Hétéves miniszterségéhez kiváló törvényalkotások fűződtek. A katonai bünvádi eljárásról szóló, sokáig sürgetett, modern szellemű törvény, a háború esetén életbe lépő rendkívüli kormányzati intézkedések, s legfőképp a korszakot alkotó véderőreform kodifikálása és parlamenti képvisellete elismerést hozott számára. Mindezekért az uralkodó 1912-ben bárói rangot adományozott számára. 1913 novemberében pedig, az uralkodói kegynek köszönhetően, a Vaskorona Rend első osztályát nyerte el. Számos cikkén¹⁰ kívül több katonai műve jelent meg, pl.: *Alkalmazó megbeszélések a spicherni csatából* (1897), *A háború tényezői* (1915). Halmay Bélával közösen fordította le Carl von Clausewitz: *A Háborúról* című munkáját (1892–1894). Fia, báró Házai Béla főhadnagy, az aranyarkantyús lovagrend tagja, vadászrepülő pilótaként 1918. október 1-jén az antant sokszoros túlerőben lévő gépeivel szemben vívott reménytelen küzdelemben halt hősi halált.

Rendfokozatban tovább emelkedett, 1914-ben gyalogsági tábornokká, 1916-ban vezérezredessé nevezték ki. 1915-ben elnyerte a hadiékítményes Katonai Érdemkereszt I. osztályát, valamint a Vöröskereszt Érdemcsillagát, szintén a hadiékítménnyel. 1916 júniusában adományozták részére a Lipót Rend hadiékítményes nagykeresztjét és ez év november 25-én kapta meg először a Különös Dícsérő elismerést, a rendkívül ritkán adományozott „Nagy” Signum Laudist, amellyel egyidejűleg Őfelsége a 4. császári és királyi gyalogezred tulajdonosává is kinevezte. 1917–1918-ban az oszt-

rák-magyar fegyveres erők pótlásügyi főnöke lett, ezért meg kellett válnia a minisztérium vezetésétől. Az új uralkodó, IV. Károly 1917. február 19-én a m. kir. honvédelmi miniszteri tisztéből felmentve, a teljes haderő utánpótlásügyi vezérkari főnökévé nevezte ki. Ezzel egyidejűleg a Nagy Signum Laudist másodízben is neki adományozta. Hazai 1917. november 1-én lépett elő vezérezredessé, és a 46. szegeci közös gyalogezred „ezredtulajdonosa” lett. Világháborús szövetségeseink is elhalmozták a legmagasabb elismerésekkel, először a Porosz Vaskereszt első és második osztályát kapta meg 1915-ben, majd a bajor Katonai Érdemrend nagykeresztjét, 1916-ban a Württembergi Koronarend Nagykeresztjét, a szász Albert Rend kardos nagykeresztjét az arany csillaggal és kardokkal, végezetül pedig török szövetségésünktől a Medjidije Rend I. osztályát, az arany Imtiaz Érmét és a Vasfélholdat, mindegyiket 1917-ben.

Házai Samu kapriori Wodianer II. Albert bárónak, az Északnyugati Vasúttársaság elnökének, a Keleti Pályaudvar építetőjének lányát vette feleségül, akitől két fia és egy lánya született. A tábornok a „nagy háború” után visszatért Budapestre és nyugállományba vonult. A Tanácsköztársaság alatt letartóztatták, huzamosabb ideig túszként tartották fogva. A Horthy-korszak idején több bank és vállalat igazgatósági taggá választotta, 1927-től a felsőház tagja is volt. 1942. február 13-án, 90 éves korában, a fővárosban hunyt el, Farkasréten, a katonai temetőben helyezték örök nyugalomra.

Emlékét őrzi a Magyar Honvédség Logisztikai Központja bázisául szolgáló, a Soroksári út és a Timót utca sarkán álló, történelmi jelentőségű objektum. A laktanya 2014-ben vette fel a tábornok nevét. Lantos Györgyi szobrászművész alkotását, báró Házai Samu vezérezredes mellszobrát 2015. június 23-án ünnepélyes keretek között avatták fel a laktanya udvarán.

JEGYZETEK

- 1 A zsidók egyenjogúsításáról (emancipációjáról) szóló törvényt 1867. november 25-én Andrássy Gyula miniszterelnök terjesztette be. A képviselőház minden vita nélkül egyhangúan, a főrendiház pedig 64 szavazattal 4 ellenében fogadta el a törvényjavaslatot. Ezt követően az uralkodó – elismerésként – már a magyar zsidók részére is adományozhatott nemesi címet;
- 2 Radnóti Zoltán: 11+1 magyar zsidó, akik hazájukért végzett tevékenységükért nemesi címet kaptak <http://rabbi.zsinagoga.net/2014/01/12/102-magyar-zsido-akik-hazajukert-vegzett-tevekenysagukert-nemesi-cimet-kaptak/> [2018.04.25];
- 3 Fröhlich Róbert: A soknemzetiségű monarchia katonaságának zsidó szegmensei. Elhangzott „Méltatlanul elfeledve” címmel, A Magyar Tudomány Napja 2004 konferencián (Budapest, 2004. november 24-én);
- 4 Magyar Zsidó Lexikon (1929, szerk. Újvári Péter) 351. o., és Nagy Péter Tibor: Az 1929-es Magyar Zsidó Lexikon adatbázisa. Szociológiai adatbázisok No. 1. WJLF, Budapest, 2013;
- 5 Karsai László: Rasszizmus a m. kir. Honvédségben a II. világháború idején. Élet és irodalom, 46. évf. 4. sz.;
- 6 Fröhlich Róbert: A soknemzetiségű monarchia katonaságának zsidó szegmensei. Elhangzott a „Méltatlanul elfeledve” címmel, A Magyar Tudomány Napja 2004 konferencián (Budapest, 2004. november 24-én);
- 7 Bíró Ákos: Tábori Rabbínatus a Magyar Királyi Honvédségben 1914–1918. Bölcsészettudományi értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2003. és Kálmán Ödön: A rabbi könyve, Budapest, 1940. 68. o.;
- 8 Ács Tibor: „Haza, hadügy, hadtudomány”. HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2001.
- 9 <http://www.giborim.hu/hazais.html> [2018.04.25];
- 10 Hazay Samu: A X. századbéli magyar hadügyről. Hadtörténelmi Közlemények 1888. évfolyam (1. kötet. Budapest, 1888) 389. p., 549. p.;